

The Gleaner

Vol 21 (1997)

In Memoriam of Leandros Vranousis

Συλλογή φαναριώτικων στιχουργημάτων σε κώδικα των μέσων του ΙΗ΄ αιώνα

Δημήτρης Ζ. Σοφιανός

doi: [10.12681/er.205](https://doi.org/10.12681/er.205)

To cite this article:

Σοφιανός Δ. Ζ. (1997). Συλλογή φαναριώτικων στιχουργημάτων σε κώδικα των μέσων του ΙΗ΄ αιώνα. *The Gleaner*, 21, 43–71. <https://doi.org/10.12681/er.205>

ΣΥΛΛΟΓΗ ΦΑΝΑΡΙΩΤΙΚΩΝ ΣΤΙΧΟΥΡΓΗΜΑΤΩΝ ΣΕ ΚΩΔΙΚΑ ΤΩΝ ΜΕΣΣΩΝ ΤΟΥ Ή' ΑΙΩΝΑ

ΠΡΙΝ ΑΡΧΙΣΩ ΤΗΝ ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ τῆς σύντομης ανακοίνωσής μου, αἰσθάνομαι τὴν ἀνάγκη νὰ ἐξομολογηθῶ ὅτι βρίσκομαι σὲ κάποια ἀμηχανία, καταπιανόμενος μὲ θέμα τὸ ὁποῖο ἐπὶ μακρὸ χρονικὸ διάστημα καὶ ἀπὸ τὰ νεανικά του χρόνια εἶχε ἀπασχολήσει σοβαρὰ τὸν Λέανδρο Βρανούση καὶ τὸ ὁποῖο εἶχε ἐπεξεργαστεῖ καὶ προσεγγίσει μὲ τὴ γνωστὴ του εὐρυμάθεια, ὑπευθυνότητα καὶ τὴν ποιητικὴ του εὐαισθησία.¹ Δυστυχῶς ὅμως δὲν πρόλαβε νὰ δώσει στὴ δημοσιότητα, στὴν τελικὴ του μορφῇ, τὸ πλούσιο ὕλικό γιὰ τὴ φαναριώτικη ποίηση τοῦ 18ου, κυρίως, αἰώνα πού εἶχε συγκεντρώσει καὶ ἐπεξεργαζόταν.

Ἄλλὰ ὡς ἀφήσομε, κατ' ἀρχὴν, τὸν ἴδιο τὸν Λ. Βρανούση νὰ μᾶς μιλήσει γιὰ τὸ θέμα: «... μακρὰ ἀπὸ τὰ ψυχωφελῆ ἀναγνώσματα τῆς ἔμμετρης πολυλογίας τοῦ Δαπόντε, ἢ νέα γενεά, στὶς ὄχθες τοῦ Βοσπόρου καὶ τοῦ Δούναβη, στὰ μεγάλα κέντρα τοῦ Ἑλλαδικοῦ καὶ ἀπόδημου Ἑλληνισμοῦ, καλλιεργεῖ τὴν εὐρυθμὴ ἐρωτικὴ στιχοπλοκία καὶ διαμορφώνει τὴ *Φαναριώτικη ποίηση*, αὐτὴν πού ἰδιαίτερα ἀγάπησε ἡ λόγια Μοῦσα τῶν τελευταίων δεκάδων τοῦ 18ου αἰώνα καὶ τῶν πρώτων μετὰ τὸ 1800 χρόνων. Ἄβασθη αἰσθηματολογία, ἐξεζητημένη ἐπίδειξη πάθους, στιχοουργικὰ παιγνιδίσματα, ἱκανὰ καὶ σὲ μικρὴ μονάχα δόση νὰ φέρουν ἀφόρητη πλησμονὴ στὸ σημερινὸ ἀναγνώστη, βρῆκαν πρόθυμη θεραπευνίδα τὴν καινούργια τάξη τῶν λογίων, πού παραγκώνιζε τὴ μεσαιωνικὴ φοβία τῆς ἁμαρτίας, γιὰ νὰ τραγουδήσῃ τὰ ξένοιαστα νιάτα, τὰ πάθη τῆς καρδιάς καὶ τίς χαρὲς τῆς ζωῆς. Ἡ ἠθικοδιδασκτικὴ στιχοουργία παραχωρεῖ τὴ θέση τῆς στὸ ἐρωτικὸ τραγούδι. Σπάνιο νὰ βρῆ κανεὶς στὰ στιχοουργικὰ αὐτὰ κατασκευάσματα ἀπλὸ καὶ εἰλικρινὲς τὸ πηγαῖο αἶσθημα. Οἱ χαμηλόφωνες ἐκμυστηρεύσεις ἄργησαν νὰ βροῦν τὴν ἔκφρασή τους. Εὐκόλα ὅμως κ' ἐντυπωσιακὰ εἶναι τὰ κραυγαλέα ἀναστενάγματα».²

1. Βλ. Λ. Ι. Βρανούση, *Οἱ Πρόδρομοι*, Βασικὴ Βιβλιοθήκη «Ἄετοῦ», ἀρ. 11, Ἀθήναι [1955], σ. 71-2, 65-77.

2. Λ. Ι. Βρανούση, *Οἱ Πρόδρομοι*, σ. 71.

“Ένας άλλος μεγάλος μελετητής και εκφραστής τῆς νεοελληνικῆς παιδείας και γραμματείας, ὁ Κ. Θ. Δημαρᾶς, σημειώνει σχετικά: «Οἱ Φαναριῶτες σ’ αὐτὴ τὴν περίοδο ἐκαλλιεργοῦσαν μὲ τὴν γαλλικὴ ἑλαφράδα, πού ἔβρισκε ἀνταπόκριση στὴν δική τους διάθεση, ἓνα ἑλαφρὸ ποιητικὸ εἶδος: ἐρωτικὰ ποιήματα μὲ πολλὴ μελαγχολία και θλίψη, ὅπου σμίγουν ὁ δυτικὸς προρωμαντισμὸς μὲ τὸ λάγγεμα τὸ ἀνατολίτικο. Ἡ γλώσσα τους, πιστὴ ἀπεικόνιση τῆς λαλουμένης μέσα στοὺς φαναριώτικους κύκλους, ἔχει συχνὰ ἀφόρητο ποσοστὸ ἀπὸ τουρκικὲς λέξεις. Κάποτε οἱ καλύτεροι ἀπὸ τοὺς στιχοπλόκους αὐτοὺς κατορθώνουν νὰ φθάσουν σὲ κάποιες ἐπιτεύξεις».³

Τὰ φαναριώτικα στιχοῦργήματα, ἀνώνυμα και ἄτιτλα, ἀπετέλεσαν, ὡς γνωστὸ, τὴν κύρια ποιητικὴ παραγωγή τῶν προεπαναστατικῶν χρόνων τοῦ 18ου και 19ου αἰῶνα και ἀποτελοῦν ἔκφραση τῆς ἀστικῆς κοινωνίας τῶν μεγάλων κέντρων τοῦ τότε Ἑλληνισμοῦ, Κωνσταντινούπολης (Φαναρίου κυρίως), Σμύρνης, καθὼς και πόλεων τῶν Παραδουνάβιων Ἡγεμονιῶν, Ἰασιίου και Βουκουρεστίου, ὅπου κυριαρχικὸ ρόλο ἀσκούσε σὲ ὅλες τὶς ἐκφάνσεις τῆς ζωῆς τὸ ἑλληνικὸ στοιχεῖο.

Τὰ στιχοῦργήματα αὐτά, μὲ τὰ ὅποια οἱ ἀνώνυμοι δημιουργοὶ τους ὑμνοῦσαν τὸν ἔρωτα ἀλλὰ και διεκτραγωδοῦσαν περισσότερο τὰ βάσανα, τὶς πίκρες και τοὺς στεναγμοὺς τῆς ζωῆς, τὶς μεταβολὲς και τὰ γυρίσματα τῆς τύχης, εἶχαν εὐρύτατη διάδοση, κυκλοφοροῦσαν κατὰ ἑκατοντάδες, μὲ τὰ ὅμοια και μονότονα μοτίβα τους, τραγουδιόνταν μὲ τὴ μουσικὴ τους στὰ φαναριώτικα σαλόνια και μὲ τὴν προσποιητὴ ἀμεριμνησία και τὴν κομπή τους ἐκζήτηση συγκινοῦσαν και ἔτερπαν τὸ ἑλληνικὸ κοινὸ τῶν προεπαναστατικῶν χρόνων,⁴ ἐνῶ ἤδη εἶχαν φθάσει και στὸν ἑλληνικὸ χῶρο τὰ ριζοσπαστικὰ και φιλελεύθερα μηνύματα τοῦ Εὐρωπαϊκοῦ Διαφωτισμοῦ και ὀρθολογισμοῦ.

Ἡ Σκαρλάτος Βυζάντιος, ἐπιφανὴς φαναριώτης κι αὐτός, μὴ διακρί-

3. Κ. Θ. Δημαρᾶς, *Ἱστορία τῆς Νεοελληνικῆς Λογοτεχνίας ἀπὸ τὶς πρώτες κρίσεις ὡς τὴν ἐποχὴ μας*, Ἀθήνα 1985⁷, σ. 169.

4. Α. Ι. Βρανούση, *Οἱ Πρόδρομοι*, σ. η', ε', 65-66· Ἀριάδνης Καμαριανοῦ, «Λαϊκὰ τραγούδια και φαναριώτικα στιχοῦργήματα Ἑλλήνων και Ρουμάνων τοῦ 18ου και 19ου αἰῶνος», *Λογογραφία* 18 (1959) 101-102, 109· Ν. Σβορώνου, «Μιὰ χειρόγραφη ἀνθολογία (μισμαγιά) μὲ τραγούδια ἑλληνικὰ και τουρκικὰ και δύο ἔθνικὰ στιχοῦργήματα», *Ἑλληνογαλλικὰ - Ἀφιέρωμα στὸν Roger Milliet γιὰ τὰ πενήντα χρόνια τῆς ἑλληνικῆς παρουσίας του*, Ἑταιρ. Ἑλλήν. Λογοτεχν. και Ἱστορ. Ἀρχείου, Ἀθήνα 1990, σ. 599, 601-604· Ἀντείας Φραντζῆ, *Μισμαγιά - Ἀνθολόγιο φαναριώτικης ποιήσεως κατὰ τὴν ἔκδοση Ζήση Δαούτη (1818)*, Ἀθήνα [1993], σ. 13-18, 33-44.

μενος εὐνοϊκὰ στὴν ἀσταμάτητη καὶ πληθωρική αὐτὴ ποιητικὴ πλημμύρα τῶν παλαιῶν λογίων τῆς τάξεώς του, παρ' ὅλες του τὶς ἐπιφυλάξεις, στὰ 1869 ἀποτιμᾷ ὡς ἐξῆς τὰ φαναριώτικα στιχουργήματα καὶ τοὺς δημιουργοὺς τους: «Καὶ ταῦτα πάντα ἤρεσκον, εὐδοκίμουν, ἀπεστηθίζοντο, ἐτραγωδοῦντο, ἀντεγράφοντο! Οἱ δὲ ποιηταὶ αὐτῶν ἀντημείβοντο, ἐπευφημοῦντο, ἦσαν περιζήτητοι· πόσα ρόδινα χεῖλη δὲν τοῖς ἐμειδίασαν; πόσοι ὠραίων ὀφθαλμοὶ δὲν τοὺς ἐκρυφοχαιρέτησαν; διότι πᾶσα ἐποχὴ ἔχει τὰ θέλγητρά της, τὸ πνεῦμα της, τοὺς ἐποποιούς της».⁵

Ὁ Ἀλέξανδρος Σοῦτσος (1803-1863), ὑπαινισσόμενος τὴν ἐπίδραση τῆς φαναριώτικης στῆ νεότερη ποίησή μας, ἀρχίζει τὸ ποίημά του «Ἡ ἱστορία τῆς Νέας Ἑλληνικῆς Φιλολογίας» μὲ τοὺς στίχους:

*Εἰς τὸν ὠραῖον Βόσπορον, εἰς τῆς τρυφῆς τὰ στήθη,
ἡ ποίησις τῆς νέας μας Ἑλλάδος ἐγεννήθη.*

*

Στις χειρόγραφες ἀνθολογίες ποὺ περιέχουν συλλογές φαναριώτικων τραγουδιῶν, τὶς γνωστὲς μὲ τὸν τουρκικὸ ὄρο «μισμαγιά» ἢ «μετζμουάς» (ἀπὸ τὴν τουρκικὴ λέξη meşma = ἀνθολογία, συλλογὴ),⁶ οἱ ὁποῖες ἔχουν ἐπισημανθεῖ καὶ τῶν ὁποίων, λίγο-πολύ, ἔχουν παρουσιασθεῖ, συνοπτικὰ καὶ γενικὰ τουλάχιστον, τὰ περιεχόμενα,⁷ θὰ πρέπει νὰ προστεθεῖ καὶ μιὰ ἄλλη παρόμοια μεγάλη συλλογὴ σὲ ἰδιωτικὸ κώδικα, ποὺ ἔχω

5. Σ. Δ. Βυζαντίου, *Ἡ Κωνσταντινούπολις ἢ περιγραφή τοπογραφική, ἀρχαιολογική καὶ ἱστορική τῆς περιουμένης ταύτης μεγαλοπόλεως καὶ τῶν ἐκατέρωθεν τοῦ κόλπου καὶ τοῦ Βοσπόρου προαστείων αὐτῆς...*, τ. 3, Ἀθήνησι 1869, σ. 605.

6. Γιά τὴ σημασία καὶ τὴ χρῆση τοῦ ὄρου «μισμαγιά» βλ. Ἀντείας Φραντζῆ, *Μισμαγιά - Ἀνθολόγιο φαναριώτικης ποίησης...*, σ. 11, ὅπου καὶ ἡ σχετικὴ ἀναλυτικὴ βιβλιογραφία (σημ. 1).

7. Βλ. Ἀριάνης Καμαριανοῦ, «Λαϊκὰ τραγούδια καὶ φαναριώτικα στιχουργήματα...», *Λαογραφία* 18 (1959) 94-112· Παν. Μουλλᾶ, «Μεταφράσεις καὶ πρωτότυπα κείμενα ἀπὸ τὸν 18ο αἰώνα», *Ὁ Ἑραριστῆς* 3 (1965) 215-217· Δημ. Σπάθη, «Ἄγνωστες μεταφράσεις Μεταστάσιου καὶ πρωτότυπα στιχουργήματα. Ἐνα χειρόγραφο τοῦ 1785», *Ὁ Ἑραριστῆς* 16 (1980) 239-284· Ν. Σβορώνου, «Μιὰ χειρόγραφη ἀνθολογία (μισμαγιά)...», *Ἑλληνογαλλικά - Ἀφιέρωμα στὸν Roger Millier*, Ἀθήνα 1990, σ. 599-621· Ἀντείας Φραντζῆ, *Μισμαγιά*, σ. 19-33, 256-282. Γιά τὶς ἔντυπες ἀνθολογίες καὶ ἄλλου εἶδους συλλογές φαναριώτικων λυρικών ποιημάτων βλ. Γ. Π. Σαββίδη, «Στοιχειώδεις πίνακες γιὰ τὴν μελέτη Φαναριωτῶν ποιητῶν καὶ στιχουργῶν» («Α. Πρώτοι στίχοι φαναριώτικων τραγουδιῶν καὶ ποιικίλων στιχουργημάτων ἀπὸ οκτὼ ἐκδόσεις τῆς Βιέννης, 1790-1818», «Β. Πρώτοι στίχοι ἀπὸ στιχουργήματα ἐντύπων μεταφράσεων, 1794-1820»), *Μολυβδοκοκκίλοπελεκητῆς* 3 (1991) 31-53.

στην κατοχή μου και με την παρουσίαση του οποίου θα ασχοληθούμε τώρα.

Ο κώδικας αυτός είναι χαρτώος, διαστάσεων $22 \times 16,5$ εκατοστών. Είναι δεμένος, με στάχωση δερμάτινη τής εποχής (18ος αι.), με έκτυπα κοσμήματα και παραστάσεις στη βύρσινη επένδυση, τη Σταύρωση του Χριστού, σε ρομβοειδές πλαίσιο, στην πρόσθια όψη, και την προσωπογραφία κάποιου ηγεμόνα ή πρίγκιπα των Παραδουνάβιων Ήγεμονιων, αφοῦ, όπως θα δοῦμε, το χειρόγραφο προέρχεται από την Ρουμανία. Δυστυχῶς δὲν ὑπάρχει επιγραφή πού θα βοηθοῦσε στην ταύτιση του εικονιζόμενου.

Ο κώδικας αποτελείται από 424 σελίδες, 5 φύλλα στην ἀρχή χωρίς ἀρίθμηση, και ἄλλα 19 στὸ τέλος, ἐπίσης χωρίς ἀρίθμηση, ἀπὸ τὰ ὁποῖα τὰ περισσότερα εἶναι ἄγραφα. Ἡ σελιδαρίθμηση 1-424 ἔχει τεθεῖ μετὰ τὸ χέρι τοῦ ἄγνωστου κωδικογράφου.

Τὸ χειρόγραφο εἶναι γραμμένο ὀλόκληρο ἀπὸ τὸν ἴδιο γραφέα. Ἡ γραφή, λεπτόγραμμη, εἶναι σταθερὴ καὶ εὐανάγνωστη, ἡ συνηθισμένη τῆς ἐποχῆς, ὅχι ὅμως ἰδιαίτερα καλλιγραφικὴ. Ὁρθογραφικὰ λάθη ὑπάρχουν ἀρκετά.

Στὴ σελίδα 424, μετὰ τὸ τέλος τῶν φαναριώτικων στιχουργημάτων, μετὰ δύο μονοκονδυλιᾶς ὑπογράφει ὁ κτήτορας τοῦ χειρογράφου Θεοδωράκης Ἰουλιανός, ἐνῶ στὴ συνέχεια, ἀκριβῶς ἀπὸ κάτω, μετὰ τὸ ἴδιο μελάνι γράφει καὶ τὸ πλήρες κτητορικὸ του σημεῖωμα: *Και τότε σὺν τοῖς ἄλλοις Θεοδωράκη Ἰουλιανοῦ.* Ὅπως δείχνει τὸ εἶδος τῆς γραφῆς καὶ τὸ διαφορετικὸ μελάνι, ὁ κτήτορας δὲν ταυτίζεται μετὰ τὸν κωδικογράφο, ὁ ὁποῖος παραμένει ἄγνωστος.

Βέβαιη πάντως εἶναι ἡ ρουμανικὴ προέλευση τοῦ κώδικα, ὅπως ἀποδεικνύει, στὸ πρῶτο χωρίς ἀρίθμηση φύλλο ὅπου ἀρχίζει («πίναξ») περιεχομένων, σφραγίδα τοῦ γνωστοῦ ἱατροφιλόσοφου-γυναικολόγου, πού ἐξήσσε καὶ ἔδρασε στὴν Κωσταντζα τῆς Ρουμανίας κατὰ τὸ πρῶτο μισὸ τοῦ αἰῶνα μας, Ἐκτορα Σαραφίδη, ὁ ὁποῖος ἔχει δημοσιεύσει καὶ εἰδικὴ διατριβὴ τὸ 1940 γιὰ τὴν πολὺπλευρὴ δράση καὶ τὴν προσφορά, κοινωνικὴ καὶ πνευματικὴ, τῶν Ἑλλήνων γιατρῶν τῆς Ρουμανίας κατὰ τὴ φαναριώτικη κυρίως καὶ τὴ μετέπειτα περίοδο.⁸

Ἡ προέλευση ἀπὸ τὴν Ρουμανία τοῦ παρουσιαζόμενου κώδικα δὲν εἶναι, στὴν προκειμένη περίπτωσι, χωρίς ἰδιαίτερη σημασία, δεδομένου ὅτι τὰ μεγάλα ἀστικά κέντρα τῶν Παρίστριων Ἁγεμονιῶν (Βουκουρέστι, Ἰάσι κ.ἄ.) ὑπῆρξαν κι αὐτὰ ἐστία καὶ βασικὸς χώρος ὅπου καλλιεργήθηκε

8. Βλ. Ἐκτ. Σαραφίδου, *Ἑλληνες ἱατροὶ ἐν Ρουμανία*, Πραγματεῖαι τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν, τ. 12, Ἐν Ἀθήναις 1940.

καὶ ἄνθισε ἡ φαναριώτικη ποιητικὴ παραγωγή. Ἔλλωστε, ἀρκετὰ χειρόγραφα τῆς Ρουμανικῆς Ἀκαδημίας στὸ Βουκουρέστι, ἑλληνικά καὶ ρουμανικά, περιέχουν συλλογὲς φαναριώτικων τραγουδιῶν, τὶς ὁποῖες ἔχει μελετήσει ἡ Ἀριάδνη Καμαριανοῦ.⁹ Ἀλλὰ καὶ ὁ γνωστὸς κώδικας τοῦ Μουσείου Μπενάκη, τοῦ ἔτους 1785, ποὺ περιέχει μεταφράσεις ἔργων τοῦ Μεταστάσιου κ.ἄ., καθὼς καὶ 21 ἀνώρυμα καὶ ἄτιτλα στιχοργήματα, προσέρχεται κι αὐτὸς ἀπὸ τὸ Βουκουρέστι.¹⁰

Στὴν πρώτη ἔντυπη νεοελληνικὴ ἀνθολογία φαναριώτικης ποιήσεως (Βιέννη 1818) ὁ Θεσσαλὸς ἐκδότης τῆς Ζήσης Δαούτης, ἀπευθυνόμενος Πρὸς τοὺς ἀναγνώσκοντας, σημειώνει τὰ ἐξῆς χαρακτηριστικὰ ποὺ φανεροῦν τὴ στενὴ σχέση τῶν φαναριώτικων στιχορρημάτων μὲ τὶς Παραδουνάβιες Ἡγεμονίες: *Εἰς Ἰάσιον καὶ Βουκουρέστιον εὐρισκόμενος πρὸ χρόνων ἤδη ἱκανῶν, ἐσύναξα ἀπὸ διάφορα καταστιχάκια (κοινῶς μισμαγιά λεγόμενα) τῶν φίλων μου διάφορα στιχοργήματα, ἀπὸ τὰ ὁποῖα ἀπεφάσισα, διὰ παρακινήσεως τινῶν φίλων μου, νὰ τυπώσω ὅσα βλέπετε εἰς τὸ παρὸν βιβλίον...* Ἄν ἔξενρα τίνων φιλογενῶν εἶναι τὰ παρόντα στιχοργήματα, ἤθελ' ἀφεύκτως ἀναφέρει ἐνταῦθα καὶ τὰ τίμα αὐτῶν ὀνόματα· μὲ τὸ νὰ μοὶ εἶναι ὁμως ἄγνωστα, τὰ ἀποσιωπῶ μὲν εἰς τὴν εἶδησίν μου ταύτην, εὐχαριστῶ δὲ ἄλλως αὐτοὺς πολλὰ εὐγνωμόνως, καὶ ἀπὸ μέρος μου καὶ ἀπὸ μέρος ἄλλων πολλῶν, διὰ τὸν κόπον, ὃν κατέβαλον διὰ νὰ στιχοργήσωσι ταῦτα· εἰς τὰ ὁποῖα, ἂν οἱ φιλόκαλοι ἀναγνώσται εὐρωσι πρὸς τὸ ἡδὺ τῆς ἀναγνώσεως καὶ τὸ ἠθικῶς ὠφέλιμον ὑποκεκρυμένως ἀναμειγμένον, εἰς αὐτοὺς ν' ἀποδώσωσι τὸν ἔπαινον καὶ τὴν εὐχαρίστησιν· διότι ἐγὼ εἶμαι μόνον τὸ ὄργανον τῆς ἐκδόσεως.¹¹

Τὸ χειρόγραφο μας, γιὰ τὸ ὁποῖο γίνεται λόγος, δὲν εἶναι χρονολογημένο, ἀφοῦ, ὅπως εἶπαμε, δὲν ἔχει κωδικογραφικὸ σημεῖωμα. Ἡ παλαιότερη ρητὴ χρονολογικὴ μαρτυρία ποὺ ἀπαντᾷ εἶναι τὸ ἐξῆς μεταγενέστερο σημεῖωμα στὴ σελίδα 129: *Εἰς τοὺς 1808 εἶναι ἀπὸ κρίσεως 7316.* Ἔχομε λοιπὸν κατ' ἀρχὴν τὸ ἔτος 1808 ἀσφαλὲς *terminus ante quem*

9. Βλ. Ἀριάδνης Καμαριανοῦ, «Λαϊκὰ τραγούδια καὶ φαναριώτικα στιχοργήματα...», *Διογραφία* 18 (1959) 94-112 (κυρίως 100-109). Βλ. καὶ Ἄντειας Φραντζῆ, *Μισμαγιά*, σ. 23.

10. Δημ. Σπάθη, *ὁ.π.*, σ. 241.

11. *Διάφορα ἠθικά καὶ ἀστεία στιχοργήματα, ἐκδοθέντα ὑπὸ Ζήσης Δαούτη τοῦ ἐκ Τυρνάβου τῆς Θεσσαλίας καὶ τυπωθέντα διὰ δαπάνης τῶν εὐλιζομενιστῶν καὶ φιλογενεστῶν φίλων του...* Ἐν Βιέννῃ τῆς Ἀουστρίας... 1818, σ. 5-6. Βλ. καὶ Λ. Γ. Βρανούση, *Οἱ Ποδῶδρομοι*, σ. 69· Ἄντειας Φραντζῆ, *Μισμαγιά*, σ. 223-224 (στὶς σ. 49-220 ἀνατυπώνεται πλήρως ἡ ἀνθολογία τοῦ Ζ. Δαούτη).

για τὸ χρόνο ποὺ γράφτηκε ὁ κώδικας. Στὰ χωρὶς ἀρίθμηση φύλλα πρὸς τὸ τέλος ὑπάρχει ἐπίσης ἡ χρονολογία 1825, μὲ ἡμερομηνίες Ἰουνίου 5 καὶ 10.

Στὸ παράφυλλο τὸ ἐπικολλημένο στὸ ἐσωτερικὸ τῆς πρόσθιας πινακίδας τῆς στάχωσης διαβάζομε τὴν ἐνθύμηση: 12 Ἰανουαρίου 826 ἐσιμφο-νίσαμεν τὴν δούλαν Μαριόραν. Τὸ βαπτιστικὸ τῆς ἀναφερόμενης ἐδῶ ὑπηρέτριας εἶναι τυπικὸ φαναριώτικο ὄνομα.

Στὴν ἀκριβέστερη χρονολόγηση τοῦ κώδικα, σὲ συνδυασμὸ μὲ τὶς προαναφερθεῖσες σημειώσεις, βοηθεῖ τὸ στὴ σελίδα 27 καὶ ἐξῆς περιεχόμενο κείμενο μὲ τὸν τίτλο: *Καλεντάριον παντοτινὸν μεταγλωττισθὲν ἐκ τῆς λατινίδος φωνῆς εἰς πεζὴν διάλεκτον*· δηλοῦν τί μέλλει γενέσθαι εἰς τὰ κάτωθεν σημειωθέντα ἔτι [sic] καὶ καθ' ἐξῆς: 1722, 1750, 1778, 1806, 1834, 1862, 1890 καὶ 1918. Ἐπομένως τὸ «καλεντάριον» αὐτὸ θὰ πρέπει νὰ ἔχει γραφεῖ κατὰ τὸ ἔτος 1722 ἢ λίγο πρὶν ἀπ' αὐτό, ἀφοῦ ἀναφέρεται σὲ προβλέψεις μετεωρολογικῶν φαινομένων καὶ ἀστρολογικῆς προφητείας, μὲ βάση τὰ ζῶδια, ἀπὸ τοῦ ἔτους 1722 καὶ ἐξῆς.

Ὅμως ὁ κώδικας ἀποτελεῖ, ὅπως φαίνεται, ἀντίγραφο παλαιότερου, καὶ μὲ πιθανότητα μπορεῖ νὰ χρονολογηθεῖ στὰ μέσα ἢ στὸ β' μιστὸ τοῦ 18ου αἰώνα.

Τὰ φαναριώτικα τραγούδια, ποὺ μᾶς ἐνδιαφέρουν, καταλαμβάνουν τὶς σελίδες 267-424 τοῦ κώδικα. Εἶναι γραμμένα κατὰ στίχους, χωρὶς τὴ μουσικὴ τους. Φέρουν τὸν τίτλο: Ἰδοῦ σημειώνομαι καὶ μερικά τραγούδια.

Προτοῦ ἀσχοληθοῦμε μὲ τὰ φαναριώτικα ποιήματα, δίνομε μία σύντομη περιγραφή τῶν περιεχομένων στίς σελίδες 1-266, ποὺ προηγοῦνται:

- 1 (σ. 1-26): *Καλεντάριον* τὰ νῦν πρῶτον εἰς ἀπλὴν τῶν Βλαχῶν γλῶσσαν τύπῳ δοθὲν ἀπὸ τῆς σλωβανικῆς γλώττης μεταφρασθὲν· δεικνύον ἀπὸ ἀπλῶν ἔτος μέχρι χρόνων ἑκατὸν...
- 2 (σ. 27-51): Τὸ δεῦτερο «καλεντάριον» ποὺ ἀρχίζει ἀπὸ τὸ ἔτος 1722, καὶ τοῦ ὁποίου τὸν τίτλο ἤδη ἀναφέραμε.
- 3 (σ. 52-70): Βιβλίον διὰ κάθε συλλογισμόν τοῦ ἀνθρώπου ὁποῦ ἤθελε ἀγαπήσῃ νὰ ἐγνωρίσῃ κακὸν ἢ καλὸν κατὰ τὴν φανέρωσιν τῶν τριῶν ζαρίων.
- 4 (σ. 71-74): Φυσιογνωμικὸν διὰ νὰ ἐγνωρίσῃ τινὰς τὸν ἄνθρωπον.
- 5 (σ. 75-77): Περὶ τῶν 12 ζωδίων καὶ περὶ τοῦ σώματος τοῦ ἀνθρώπου ὁποῦ μερίζεται κατὰ τὰ 12 ζῶδια.
- 6 (σ. 78-103): Περὶ τῶν 12 ζωδίων καὶ τῶν γεννηθέντων ἀρσενικὸν ἢ θηλυκὸν εἰς τὸ κάθε ζῶδιον καὶ τί δηλοῖ.

- 7 (σ. 104-116): *Περὶ τῶν ἡμερῶν τῆς εὐδομάδος καὶ ἐν ποῖα ἡμέρα γεννηθῆ ἄρσενικὸν ἢ θηλυκὸν τί δηλοῖ.*
- 8 (σ. 116-122): *Περὶ βροντῆς τοῦ κάθε μηνός, εἰς ὅποιαν ἡμέραν τύχη, τί δηλοῖ.*
- 9 (σ. 123-128): *Περὶ σεισμοῦ· ὅταν γίνεται εἰς τὸν μῆναν ἢ ἡμέραν ἢ νύκτα, τί δηλοῖ.*
- 10 (σ. 129-137): *Περὶ τῆς βασιλείας τῶν 12 ζωδίων, καὶ ποῖον βασιλεύει τὸν κάθε χρόνον, καὶ τί μέλλει γενέσθαι.*
- 11 (σ. 138-140): *Τοῦ σοφωτάτου Γαληνοῦ δίαυτα ἀκριβοῦς περὶ τῶν τέσσαρων στοιχείων τοῦ χρόνου καὶ περὶ καταστάσεως ὑγείας ἀνθρώπου καὶ τῆς κατασκευῆς αὐτοῦ.*
- 12 (σ. 141-146): *Ἀστραμψύχου ὄνειροκριτικὸν κατὰ ἀλφάβητον διὰ στίχων ἱαμβικῶν.*
- 13 (σ. 147-159): *Ἔτερον ὄνειροκριτικὸν κατὰ ἀλφάβητον διὰ στίχων ἱαμβικῶν, Νικηφόρου πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως.*
- 14 (σ. 160-193): *Ὀνειρῶν κρίσεις σύντομος καὶ ἀληθεῖς λίαν, ἃς φησὶν εἶναι Γερμανοῦ τοῦ ἀγιοτάτου πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως ἰφενρέματα· κατὰ ἀλφάβητον.*
- 15 (σ. 194-202): *Ἴσον ἀπαράλακτον τοῦ προτοτύπου χατσιριφίου τοῦ σουλτὰν Σελῆμ διὰ τὸν ἀνακινισμὸν τοῦ μοναστηρίου Ξηροποτάμου καὶ διὰ τὰ λοιπὰ προνόμια καὶ ἀσυνδωσίας ὅπου ἐχάρισεν ὅταν ἐκυρίευσεν τὴν Αἴγυπτον.*
- 16 (σ. 205-266): *Διήγησις τῶν συμβάντων τῷ τε Βεφᾶ καὶ Μιχρῆ, βασιλέων παισί· συγγραφεῖσα καὶ μεταγλωττισθεῖσα ἐκ τῆς Ὁθωμανῶν γλώττης διὰ στίχων πολιτικῶν πρὸς χάριν τῶν ἀναγνωσκόντων, ἐπ' ἀνωνύμου τινός.*

Πρόκειται γιὰ ἐκτενὲς ἐρωτικὸ στιχούργημα ποὺ ἀποτελεῖται ἀπὸ 1420 ὁμοιοκατάληκτους δεκαπεντασύλλαβους στίχους καὶ ἄλλους 40 ὀκτασύλλαβους ποὺ ἀπευθύνονται («τῷ φιλιαναγνώστη»).

ᾠ φίλε μου, μὴ βαρεθῆς ἐτούτην τὴν φυλλάδα
 νὰ τὴν διαβάσης μιὰ φορὰ ὅτ' ἔχει νοστιμάδα
 ὅτ' ἔχει εὐγένειαν πολλὴν καὶ ἐγλεντζὲ μεγάλο,
 ἔτζι σὲ μένα φαίνεται, δὲν ξέρω μὴπως σφάλλω.

.....

Ἄληθινὰ ἢ ψεύματα τούτη ἡ ἱστορία
 ἂν λέγη, δὲν ἐνέχομαι εἰς τὴν κατηγορία·

διατί ἐμεταγλώττισα μόνον ἐγὼ τὰ ὄσα
 ἦτορα ἀπὸ τὴν τούρκικην εἰς τὴν δικήν μας γλῶσσα.

17 Ἀκολουθοῦν (σ. 267-424) τὰ φαναριώτικα στιχουργήματα, συνολικὰ 175. Ἡ ἀρίθμηση τῶν στιχουργημάτων 1-175 εἶναι δική μου. Ἐπειδὴ ἔχει ἐκπέσει ἓνα φύλλο, λείπουν δηλαδή οἱ σελίδες 357 καὶ 358, πιθανὸν νὰ ὑπῆρχαν ἀκόμη 1-2 ἐπὶ πλέον στιχουργήματα. Ἄς σημειωθεῖ ὅτι τὸ ὑπ' ἀριθ. 98 εἶναι κολοβό, ἐνῶ τὸ 99 ἀκέφαλο. Στὴ σ. 401 ὑπάρχει ἡ ἐξῆς σημείωση, γραμμένη μὲ ἔξυπνο καὶ λεπτὸ χιούμορ: *βιβλίον ἐξέρετον διὰ τὴν πύρ καϊάν*: ~

Τὰ ἐν λόγῳ στιχουργήματα, δεκαπεντασύλλαβα κατὰ τὸ πλεῖστον ἢ ὀκτασύλλαβα, ὁμοιοκατάληκτα κατὰ ζεύγη, ἔχουν ὅλα τὰ τυπικὰ γνωρίσματα τῆς φαναριώτικης ποίησης. Εἶναι ἀτιτλα καὶ ἀνώνυμα, μὲ κυρίαρχο στοιχεῖο τὴν κενὴ ὠραιολογία καὶ λεξιθηρία, τὴν ἠθικολογία καὶ τὸν διδακτισμὸ, τὸν ἔρωτα, τὶς ρομαντικὲς περιγραφές, τὸν πόνο καὶ τὴ θλίψη, τὸ εὐμετάβολο τῆς τύχης, τὸ πρόσκαιρο τῆς εὐτυχίας, τοὺς στεναγμοὺς τῆς καρδιᾶς καὶ τοὺς κλαυθμοὺς τῆς ψυχῆς.

Ἐλέγχοντας καὶ συγκρίνοντας τὰ *initia*, τὶς ἀρχές, τῶν 174 στιχουργημάτων (τὸ 99^ο εἶναι ἀκέφαλο) πρὸς τὰ *initia* τῶν ποιημάτων ἄλλων συλλογῶν, χειρογράφων ἢ ἐντύπων, ὅσες μοῦ ἦσαν προσιτές, διεπίστωσα ὅτι 147 ἀπ' αὐτὰ τὰ στιχουργήματα δὲν ἀπαντοῦν στὶς ἄλλες γνωστὲς συλλογές.

Ἀντίθετα, εἴκοσι (20) στιχουργήματα ἀπαντοῦν καὶ στὸ χειρόγραφο Γραμματικοῦ, ποῦ χρονολογεῖται στοὺς μετὰ τὸ 1770 χρόνους καὶ περιέχει 230 τραγούδια καθὼς καὶ δύο ἐκτενὴ ποιήματα ἀναφερόμενα στὸ ρωσοτουρκικὸ πόλεμο τοῦ 1770.¹² Ἐνα (1) μόνο ὑπάρχει καὶ στὸ χειρόγραφο Ἡλιάσκου Σωτηρίου ἢ Σωτήρογλους, ποῦ χρονολογεῖται στὰ τέλη τοῦ 18ου αἰώνα καὶ περιέχει 44 στιχουργήματα ἑλληνικὰ (χωρὶς νὰ ὑπολογισθοῦν καὶ τὰ καραμανλίδικα).¹³ Τρία (3) ἐπίσης ἀπαντοῦν καὶ στὸ χειρόγραφο Ραιδεστινοῦ, ποῦ χρονολογεῖται στὶς ἀρχές τοῦ 19ου αἰώνα καὶ περιέχει 124 στιχουργήματα.¹⁴ Ἑπτὰ (7) ἀπαντοῦν καὶ στὸν κώδικα 1428

12. Βλ. "Ἀντιεὶς Φραντζῆ, *Μισμαγιά*, σ. 19 (ἔπου περιγραφή τοῦ χειρογράφου καὶ ἡ σχετικὴ πρὸς αὐτὸ βιβλιογραφία) καὶ 256-263 (ἔπου ἀλφαβητικὸ εὑρετήριο τῶν πρώτων στίχων τῶν ποιημάτων).

13. Π. Μουλλᾶ, «Μεταφράσεις καὶ πρωτότυπα κείμενα ἀπὸ τὸν 18ο αἰώνα», *Ὁ Ἐραμιστής* 3 (1965) 215-217. Ἐπιπλέον Φραντζῆ, *Μισμαγιά*, σ. 20-21 (ἔπου περιγραφή τοῦ χειρογράφου καὶ ἡ σχετικὴ βιβλιογραφία).

14. Ἐπιπλέον Φραντζῆ, *Μισμαγιά*, σ. 22-23 καὶ 263-268 (ἔπου ἀλφαβητικὸ εὑρετήριο τῶν πρώτων στίχων τῶν ποιημάτων).

Μονῆς Βατοπεδίου, τὴν περίφημη *Μελλομένη* τοῦ χιώτη ἀρχιδιακόνου Ἀντιοχείας καὶ μουσικοδιδασκάλου στὸ Ἰάσι Νικηφόρου Καντουιάρη, ποὺ γράφτηκε τὸ Νοέμβριο τοῦ 1818 καὶ περιέχει, μὲ τὴ μουσικὴ τους, 272 ἄσματα (μερικὰ ἀπ' αὐτὰ καὶ στὴν τουρκικὴ, ἀραβικὴ, γαλλικὴ καὶ ἰταλικὴ).¹⁵ Τὸν κώδικα αὐτό, πλήρη, σὲ φωτογραφίες, ἔχει τὸ Κέντρο Ἐρεῦνης Μεσαιωνικοῦ καὶ Νέου Ἑλληνισμοῦ.¹⁶ Δώδεκα (12) ἀπὸ τὰ ποιήματα τοῦ κώδικά μας ὑπάρχουν καὶ στὸ πολυσυζητημένο βιβλίο *Ἐρωτος Ἀποτελέσματα* τοῦ Ἰωάννη Καρατζᾶ¹⁷ ποὺ τυπώθηκε στὴ Βιέννη τὸ 1792,¹⁸ ἐνῶ, τέλος, ἓνα (1) μόνο ἀπαντᾷ καὶ στὴν ἐντυπὴ ἀνθολογία τοῦ Θεσσαλοῦ Ζήση Δαούτη *Διάφορα ἠθικὰ καὶ ἀστεία στιχοιργήματα...*, ποὺ τυπώθηκε στὴ Βιέννη τὸ 1818 καὶ περιλαμβάνει 67 ποιήματα.¹⁹

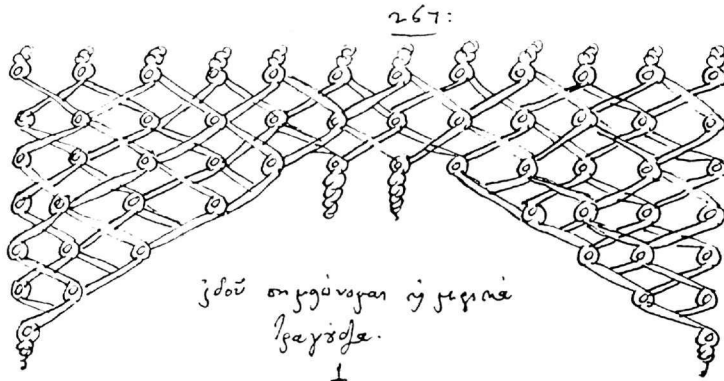
15. Βλ. S. Eustradiades-Arcadios Vatopedinos, *Catalogue of the Greek Manuscripts in the Library of the Monastery of Vatopedi on Mount Athos* (Harvard Theological Studies, XI), Cambridge 1924 [= φωτοαντ. New York 1969], σ. 227 = *Κατάλογος τῶν ἐν τῇ Ἱερᾷ Μονῇ Βατοπεδίου ἀποκειμένων κωδίκων*, Ἀγιορειτικὴ Βιβλιοθήκη, τ. 1, Paris 1924. Οἱ συντάκτες τοῦ Καταλόγου, ὁ.π., ἔχουν παραναγνώσει καὶ δημοσιεύουν ὡς ἐπάνωμο τοῦ ἀρχιδιακόνου Νικηφόρου («Ναυτουιάρη») ἀντὶ τοῦ σωστοῦ «Καντουιάρη». Γιὰ τὸ Βατοπεδινὸ μουσικὸ χειρόγραφο *Μελλομένη* βλ. καὶ Ἄντειας Φραντζῆ, *Μισμαγιά*, σ. 22.

16. Τίς φωτογραφίες αὐτὲς τοῦ Βατοπεδινοῦ κώδικα χρησιμοποίησα καὶ συνέκρινα τὰ περιεχόμενά του πρὸς τὰ στιχοιργήματα τοῦ παρουσιαζόμενου ἐδῶ κώδικα. Ἀπὸ τὰ ἑπτὰ κοινὰ στιχοιργήματα τὰ ἕξι φέρονται στὸ Βατοπεδινὸ κώδικα ὡς μουσικὰ μέλη τοῦ Πέτρου Πελοποννήσιου, τοῦ γνωστοῦ δομέστικου (περ. 1764-1771) καὶ κατόπιν λαμπαδάρου (1771 - † 1778;) τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας.

17. Τὸ πρόβλημα τοῦ συγγραφέα τοῦ ἔργου ἔλυσε πρόσφατα ὁ Hans Eideneier, «Ὁ συγγραφέας τοῦ “Ἐρωτος ἀποτελέσματα”», *Θησαυρίσματα* 24 (1994) 282-285. Γιὰ τὸν Ἰω. Καρατζᾶ βλ. Ὀλγας Κατσιαρδῆ-Hering, «Ἡ βιβλιοθήκη τοῦ Κύπριου λόγιου Ἰωάννη Καρατζᾶ. Σκέψεις γύρω ἀπὸ τὸν πνευματικὸ του ἄξονα», *Ἀφιέρωμα στὸν πανεπιστημιακὸ δάσκαλο Βασ. Βλ. Σφουρόερα ἀπὸ τοὺς μαθητὲς του*, Ἀθήνα, «Λύχνος», 1992, σ. 202-226.

18. Ἀνατύπωση τοῦ βιβλίου *Ἐρωτος Ἀποτελέσματα* ἔγινε πρόσφατα μὲ ἐπιμέλεια τοῦ M. Vitti, Ἀθήνα, Ἐκδόσεις «Ὀδυσσεύς» (α' ἔκδ. 1989, β' ἔκδ. 1993). Ἀλφαβητικὸ εὑρετήριο τῶν πρώτων στίχων τῶν ποιημάτων τοῦ ἔργου παρέχουν ἡ Ἄντεια Φραντζῆ, *Μισμαγιά*, σ. 269-274, καὶ ὁ Γ. Π. Σαββίδης, *Μολυβδοκοινοῦλο-πελεκητὴς* 3 (1991) 32-47. Γιὰ τὸ βιβλίο *Ἐρωτος Ἀποτελέσματα* βλ. καὶ τὴν πρόσφατη μελέτη τοῦ Γ. Κεχαγιόγλου «Ἀπὸ τὰ Ἐρωτος ἀποτελέσματα τοῦ Ι. Καρατζᾶ ὡς τὸν Θέρσανδρο τοῦ Ε. Φραγκοῦδη: στις ἀπαρχές τῆς Νεοελληνικῆς καὶ τῆς νεότερης Κυπριακῆς πεζογραφίας», *σημείο* 4 (1996) 115-136 (κυρίως σ. 120-130, ὅπου καὶ ἡ παλαιότερη καὶ νεότερη σχετικὴ βιβλιογραφία).

19. Γιὰ τὴν ἀνθολογία αὐτὴ βλ. παραπάνω, σ. 47 καὶ σημ. 11. Ἀλφαβητικὸ εὑρετήριο τῶν πρώτων στίχων τῶν ποιημάτων τῆς ἀνθολογίας τοῦ Ζ. Δαούτη δημοσιεύει ἡ Ἄντεια Φραντζῆ, *Μισμαγιά*, σ. 279-282.

Μία συγκοινωνία με ἦλθεν ἑνὰ μέγαρο παρῶ,
 σίμο ἢ βράβο ἢ βράχο μελαγχολία.
 Πίσω με γίνα δὴν ἠβόρω σίμο ἢ ἀβόρω,
 νὰ μελαχολία ἐν παρῶντο βίωχο δὴν μεβόρω.
 εὐὰ βολαγῆνιαντο βυγῆντο ἢ βὲ βροσῆντο,
 με δῶντο βυγῆντο βὰ βράχο παρῶ ἢ βροσῆντο.
 ἢ σὶ βράχο βράχο λίγω ἢ δὴν με βράχο,
 σὶν βράχοσσο νὰ ἔβω βράχο βράχο ἢ βροσῆντο.
 ἀν ἦν βὲ βράχοσσο μεβράχο σὶν ἀβροσῆντο,
 σὶν βράχο ἢ σὶν βράχοσσο βράχο σὶν ἀβροσῆντο.
 δὴν σὶ σὶν βράχο σὶν βράχο σὶν βράχοσσο.
 νὰ βράχο νὰ βράχο ἢ βράχο νὰ σὶν βράχοσσο.

2

Ὁ βὲ βράχο ἐν βράχοσσο ἀν ἦν ἢ δὴν βράχοσσο,
 σὶν βράχοσσο ὁ βράχοσσο βράχο νὰ βράχοσσο.
 βράχο

Ἡ σελίδα 267 τοῦ χειρογράφου, ὅπου ἡ ἀρχὴ τῶν φαναριώτικων στιχοπυργημάτων.

Τὰ στιχουργήματα τοῦ κώδικα ποὺ παρουσιάσαμε, ὅσα ἀπαντοῦν καὶ στὶς ἄλλες συλλογές, λίγα τὸν ἀριθμὸ, φαίνεται ὅτι ἦσαν τὰ γνωστότερα καὶ προσφιλέστερα στὴ φαναριώτικη κοινωνία, ἀφοῦ τὰ ἴδια τὰ βρίσκομε σὲ τρεῖς ἢ καὶ τέσσερις ἄλλες συλλογές.

Ἡ παλαιότητα τοῦ κώδικα καὶ ὁ μεγάλος ἀριθμὸς τῶν περιεχομένων σ' αὐτὸν στιχουργημάτων δείχνουν τὴν ιδιαίτερη σημασία καὶ ἀξία του γιὰ τὴ φαναριώτικη ποίηση.

Ἄς ἀκούσομε τώρα, δειγματοληπτικά, στὰ πλαίσια τοῦ περιορισμένου χρόνου, λίγους μόνο στίχους:

*Ὅπ' ἔχει τὴν ὑπομονή, ἂν εἶν' καὶ δὲν ὀκνεύσῃ,
σὰν γαληνεύσῃ ὁ καιρὸς, ἐλπίζει νὰ ψαρεύσῃ.
Ὅμως ἐγὼ πολλὰ φορὲς πολλὰς γαλῆνες εἶδα
κι ἔρριξα τ' ἀγκιστράκι μου μὲ τούτην τὴν ἐλπίδα.
Εἶς τὰ βαθύτατα νερὰ τῆς τύχης μου τὸ χέρι
εὐρέθηκε καὶ τό 'κοψε μὲ δίστομον μαχαίρι.*

(σ. 267-268)

*

*ὦ Ἀφροδίτη, ἄκουσον τοὺς θρήνους τοὺς δικούς μου,
τὰ πάθη καὶ τὰ βάσανα, τοὺς ἀναστεναγμούς μου.
Ἄχ! πόνος ὑπερβολικὸς τώρα μὲ ἐσυνέβη,
ἀπὸ αἰτία ἔρωτος φθειρόμαι ἢ καημένη.*

(σ. 278)

*

*Μονάχη μου τὰ φύσηξα τὰ κάρβουνα κι ἀνάφαν
κι ἐμπῆκα μέσα εἰς αὐτὰ καὶ τὸ κορμί μου 'κάψαν.*

(σ. 284)

*

*Ἐνα πονεὶ ἐρωτικὸ
ἔχει ἀγγέλου ἠθικό·
καὶ πάσχω νὰ τὸ φθάσω,
μ' ἐλπίδες νὰ τὸ πιάσω.
Ἐποδολώθηκα σ' αὐτὸ
καὶ μ' ἔκαμε νὰ τρελαθῶ.*

(σ. 300)

*

*Ἀγαποῦσα, ἀγαποῦσα
καὶ πολλὰ ἐπιθυμοῦσα*

νά ἔβρισκα ἕναν ζωγράφον
ἄξιον καὶ καλλιγράφον,
νά ἔκαμε τὴν ζωγραφιά σου,
νά θωροῦ τὴν εὐμορφίαν σου.

(σ. 356)

*

Ἄγάπη ὁποῦ μοναχὴ τὰ πάντα ὑποτάξεις
καὶ μὲ μεγάλην δύναμιν ὅλα τὰ ξουσιάζεις·
ἀγάπη ἀρχιστράτηγε καὶ πολεμικωτάτη,
δύναμις ἀπολέμητος καὶ ἀνικητοτάτη.

(σ. 418)

*

Ἦ χαρὰ εἰς τὴν κοκώνα, ὦ χαρὰ εἰς τοὺς γονεῖς,
πέτε ὅλοι, τραγουδάτε, ἄς μὴ σιωπᾶ κανεῖς·
ὦ χαρὰ εἰς τὴν κοκώνα, ὦ χαρὰ εἰς τοὺς γονεῖς,
ὦ χαρὰ καὶ εἰς τὸν ἄνδρα καὶ σ' αὐτοὺς τοὺς συγγενεῖς!
Τί τὰ θέλετε, γυναῖκες, τὰ στολίδια καὶ χρυσά,
ὅταν τῆς τιμῆς βαστᾶτε τὴν στολὴν καὶ φορεσιά.
Τί τὰ θέλομεν οἱ ἄνδρες τ' ἄσπρα μας καὶ τὰ καλά,
ἢ γυναῖκα ὅταν παίζη μ' ἄλλον ἄνδρα καὶ γελᾶ.
Φωτιά ὅλα ἄς τὰ κάψῃ τὰ λοιπά μας τὰ καλά,
πλοῦτον, γένος, εὐμορφίαν, δόξαν καὶ ἄλλα πολλά,
ὅταν λείπ' ἢ σωφροσύνη, ὅταν λείπη ἢ τιμὴ
ὁποῦ ὅλα τὰ στολίζει, ὁποῦ ὅλα τὰ κοσμεῖ.

.....
Ὅποιος γυναῖκα ἔχει καὶ γυρεύει ἄλλωνῶν,
τὴν κατάραν μας νὰ ἔχη καὶ τὴν τύχην αὐτωνῶν.

(σ. 423-424)

**

Παραθέτω, στὴ συνέχεια, ἀλφαβητικὸ εὔρετήριο τῶν πρώτων δύο στίχων τῶν ποιημάτων τοῦ κώδικα, σημειώνοντας τὸν ἀΐξοντα ἀριθμὸ τοῦ στιχουργήματος (ἀριστερὰ) καὶ τίς σελίδες τοῦ κώδικα. Στὰ στιχουργήματα πού ἀπαντοῦν καὶ σὲ ἄλλες γνωστὲς συλλογές καὶ ἀνθολογίες γίνεται ἡ σχετικὴ παραπομπὴ σ' αὐτές.

174

Ἄγάπη ὁποῦ μοναχὴ τὰ πάντα ὑποτάξεις
καὶ μὲ μεγάλην δύναμιν ὅλα τὰ ξουσιάζεις

(σ. 418-423)

- 98 Ἐγαποῦσα, ἀγαποῦσα
καὶ πολλὰ ἐπιθυμοῦσα
.....
τὰ ματάκια μου ζωγράφους
κάμνω καὶ ἡλιογράφους·
τὰ σφαλῶ καὶ
(σ. 356· κολοβό, γιατί ἔχει ἐκπέσει τὸ φύλλο μὲ τις σ. 357-358)
- 28 Ἄλλο φόρεμα κανένα
δὲν μὲ ἄρσεν ἐμένα
(σ. 298· καὶ στὸ γ/φο Γραμματ., σ. 154)
- 25 Ἐναστενάζουν καὶ ρωτοῦν οἱ φίλοι μου γιὰ μένα,
ποῖα ἦτον π' ἀναστενάζε πικρά, φαρμακεμένα
(σ. 294)
- 115 Ἐν ἦτον εἰς τὸ χέρι μου,
πουλί μ' σ' ἔκαμνα ταίρι μου
(σ. 370)
- 141 Ἐνίσως ἦτο βολετὸν ὁ κόσμος γιὰ νὰ μάθῃ
τὰ πάθη μου ποὺ τρέφονται εἰς τῆς καρδιάς τὰ βάθη
(σ. 389-390)
- 91 Ἐνίσως καὶ δὲν γένη
μιὰ προσταγὴ θλιμμένη
(σ. 350)
- 53 Ἐξίαν ἔχει δυνατὴ
καὶ δύναμιν πολὺ κρατεῖ
(σ. 318· Βατοπ. 1428, σ. 32· Ἐρ. Ἐποτ., σ. 142)
- 99 ἀπὸ τὰ προσκνήματα
καὶ τὰ συνομιλήματα
(σ. 359· ἀκέφαλο, γιατί ἔχει ἐκπέσει τὸ φύλλο μὲ τις σ. 357-358)
- 88 Ἐπ' τὰ πέρσι τὸ πουλί μου
κακιομένο εἶν' μαζί μου
(σ. 348)
- 50 Ἐς ἦτον τρόπος νὰ ἠμποροῦσα
μέσα στήν γραφίτζα σου νὰ ἔχωροῦσα
(σ. 316)

- 168 Ἄς παύσουν αἱ ἀναβολαῖς, φῶς μου, πὸν μὲ συγχύζουν,
καὶ ἀπὸ τὴν ἀγάπην σου τελείως μ' ἀπελπίζουν
(σ. 413-414)
- 21 Ἄσπρο, κορὸ νεράκι, χιονάτο λακταρῶ,
καὶ μὲ τὴν δίψαν στέκω, βρούσιν καμιὰ νὰ ἰδῶ
(σ. 290)
- 164 Ἄσπρο περιστεράκι μου, γιατί δὲν μὲ λυπᾶσαι,
πὼς εἶμαι δοῦλος σου πιστὸς γιατί δὲν συλλογᾶσαι;
(σ. 410-411)
- 129 Ἀἰξήσανε οἱ στεναγμοὶ
καὶ οἱ δικοὶ μου οἱ καημοὶ
(σ. 379-380· Βακτοπ. 1428, σ. 153· Ἔρ. Ἀποτ., σ. 20, ὅπου: Αἰξήσαν
οἱ ἀναστεναγμοὶ)
- 69 Ἀντὸς ὁ εὐμορφος καιρός,
ὁ ἀνθισμένος καὶ χλωρός
(σ. 333-334)
- 72 Ἀντὸς ὁ νέος ὁ καιρός,
ὁ στολισμένος καὶ πυρρός
(σ. 336-337)
- 131 Ἀντὸ τὸ χέρι, φίλε μου, γιατί τὸ ὄνειδίζεις
καὶ στὴν θεὰ τὸ προσκαλεῖς κι ὄλον τὸ φοβερίζεις;
(σ. 381)
- 160 Ἀφανισμὸς καὶ λύπη ξέρεις τί θὲ νὰ πῆ;
καὶ δὲν πονεῖς πὸν βλέπεις πὸς ἔχω σιωπὴ
(σ. 406-408· χ/φο Γραμματ., σ. 57· Ἔρ. Ἀποτ., σ. 178)
- 93 Ἀφροδίτη καὶ θεά μου,
ἄκουσε τὰ βάσανά μου
(σ. 331-352)
- 65 Ἀφροδίτη καὶ θεά μου,
ἄκουσέ με, ὦ νυρά μου
(σ. 328-330)
- 116 Ἄχ στὴν ἀσπλαχνία καὶ πολλὴν κακία,
ἄχ εἰς τὸ γαζέπι καὶ στὴν ἀδικία
(σ. 370-371)

- 76 **Βάστα**, καρδιά μου, τὸνς καημούς,
τὸνς πόνους, τὸνς παραδαρμούς
(σ. 339-340· χ/φο Γραμματ., σ. 105)
- 110 **Γιατί** μὲ εἶπες σοβαρό,
μὲ βλέπεις, ποὺ νὰ σὲ χαρῶ
(σ. 367)
- 51 **Γιατί** μ' ἐχθρεύθηκες, γιατί,
ὡς πότε ἢ ἀπονιά αὐτή;
(σ. 316)
- 122 **Γιατί** μὲ πῆρες τὴν καρδιά
εὐθὺς μὲ δύο λακροτιὰ
(σ. 374-375)
- 144 **Γλυκόφωνα**, χρυσόπτερα, ἐρωτικά πουλάκια,
ἐλάτε εἰς τὸν κλήδονα νὰ πῆτε τὰ κοτζάκια
(σ. 391-392)
- 33 **Γλωῦσσα** μου πῶς δὲν ἀρχινᾶς
τέτοιον χωριὸ νὰ ἐπαινᾶς
(σ. 302-303)
- 169 **Γραφή** μου ὁποῦ σοῦ ἔγραφα μὲ τὸ δικόν μου χέρι,
πήγαυε καὶ χαϊρέτισε τὸ ἰδικόν μου ταίρι
(σ. 414-415)
- 163 **Δὲν** θέλω εἰς τὸν κόσμον τοῦτον νὰ χαρῶ,
ὅταν τὸ πουλί μου νὰ ἴλθῃ δὲν θαρρῶ
(σ. 410)
- 100 **Δὲν** μπορῶ νὰ ἠσυχάσω
καὶ τὸν νοῦν μου νὰ συστάσω
(σ. 359-360)
- 152 **Δίχως** καμμία ἄδεια, ἐξαφνικά μὲ βία,
ἓνα πουλάκι ἔκαμε φωλιὰ καὶ κατοικία
(σ. 398)
- 48 **Δυὸ** λιοντάρια φοβερά,
ἄ(σ)πλαχνα, πολλὰ σκληρὰ
(σ. 314-315)
- 56 **Ἐβγάτε**, ἀναστεναγμοί,
ἀπ' τὴν καρδιά πολλὰ θερμοί
(σ. 320-321)

- 154 *Εἰς περιβόλι εὔμορφον μπῆκα νὰ τριγυρίσω,
τὰ ἄνθη του νὰ ὀσφρανθῶ, καρπούς του νὰ τρυγήσω*
(σ. 399-401· χ/φο Ἡλιάσκου, σ. 279-280· Ἔρ. Ἀποτ., σ. 155, ὕπου:
Εἰς... νὰ σεργιανίσω)
- 151 *Εἰς τὴν κυρά μου πάσχισα νὰ γίνω ἰντισάπι,
μὰ βλέπω ποὺ δὲν γίνεται ἀπὸ στανιὸ ἀγάπη*
(σ. 397-398)
- 149 *Εἰς τὸ τζακμάκι τ' ὄμορφον τὸ ἐρωτοφτιασμένο,
ἐμένα διὰ ἴσκα σου μ' ἔχεις ἐτοιμασμένο*
(σ. 395-396)
- 64 *Εἰς τὸν ὕπνον μου θωροῦσα
πράγματα ποὺ ἀποροῦσα*
(σ. 326-328)
- 143 *Ἐκεῖνος ὅπου πότισε τὸν καταμαραμένον,
τὸν λάρυγγά σου τὸν στεγνὸν τὸν καταδιωρασμένον*
(σ. 391)
- 105 *Ἔλα, ἀγάπη μου χρυσή,
ἔλα, καρδιά μ', νὰ ζῆς ἐσὸ*
(σ. 363)
- 113 *Ἔλα, νουρλούδικον πουλί,
ἔλα, ἀγάπη μου πολλή*
(σ. 369)
- 13 *Ἔλα, τῆς ἀνοιξίης πουλί, γιατί κι αὐτὴ κοντεύει,
καὶ σὰν δὲν σ' εὔρη στοὺ χωριό, ὀπίσω πάλιν φεύγει*
(σ. 278)
- 140 *Ἐλπίδα γιὰ νὰ ξαναἰδῶ τὰ κάλλη σ', ἂν δὲν εἶχα,
δὲν ἐψηφοῦσα τὴν ζωὴν οὔτε ὡς μία τρίχα*
(σ. 388-389)
- 81 *Ἔνα ἄσπρο κανάρι
ποὺ νὰ πληγώνει ζάρι*
(σ. 343)
- 71 *Ἔνα εὔμορφο ἰσπίρι
τὴν ζωὴν μου τὴν ἐφθείρει*
(σ. 335-336)

- 30 *Ἔνα ῥελεκτὸ σμαράγδι,
νούρι χωρὶς ψεγάδι* (σ. 299-300)
- 63 *Ἔνα λουλούδι θαυμαστόν,
πάρα πολλά ἐπαινετόν* (σ. 325-326)
- 29 *Ἔνα μικρὸ φυντάνι
μ' ἔκαμεν περισάνι* (σ. 299)
- 32 *Ἔναν καιρὸν ἤμουν πουλί
καὶ μ' ἐξηλεύανε πολλοὶ* (σ. 301-302)
- 27 *Ἔνα πουλί ἀπάνω εἰς ἓνα δένδρον λαλεῖ μὲ ἓνα τζεϊ-
ράνι, δηλαδή ἀλάφι*
Πουλί
*Τζεϊράνι μου, οἱ κνηργοὶ εἶν' ὄλο στὸ ποδάρι,
καὶ κάθε ἓνας περπατεῖ στὰ χιόνια σὰν λεοντάρι* (σ. 296-297)
- 31 *Ἔνα πουλί ἐρωτικὸ
ἔχει ἀγγέλου καὶ ἠθικὸ* (σ. 300-301)
- 102 *Ἔνα πουλί πολλὰ ξανθὸ
θὲ νὰ μὲ κάμη νὰ χαθῶ* (σ. 360-361)
- 165 *Ἔνας γουντζές πὸν θέλησε ποτὲ νὰ μὴν ἀνοίξη
τὸ κέντρον τῆς κακίας του, τὸ πείσμα του νὰ δείξη* (σ. 411-412)
- 153 *Ἔνα φυτὸ ἐρωτικὸ, στὸ ἄνθος του ἐπάνω,
τὰ ἄνθη του ὠρέχθηκα νὰ ἰδῶ ν' ἀρσάνω* (σ. 398-399)
- 104 *Ἔνα χαϊνικο πουλί
ὄλο χιλὲς κι ἐπιβουλή* (σ. 362-363)
- 107 *Ἐπιθυμῶ καὶ λαχταρῶ,
καιρὸν νὰ εὔρω δὲν μπορῶ* (σ. 364-365)

- 47 Ἐρωτας πάλε πάσχει
στὰ δίκτυα νὰ μὲ πιάση
(σ. 313-314)
- 148 Ἐρωτος φωλιὰ φαίνονται τὰ μάτια σου, κυρά μου,
παλάτι χαριέστατον πὸν κατοικεῖ ἡ καρδιά μου
(σ. 394-395)
- 23 Ἐδχαριστῶ, ἀγάπη μου, γιὰ τὴν ἀπόκρισίν σου,
μὲ ἐφάνηκε πὼς εἶδ' αὐτὴν τὴν ὄψιν τὴν χρυσήν σου
(σ. 292-293)
- 145 Ἐδχαριστῶ, ἀγάπη μου, διὰ τὴν συνομιλία,
πὸν στήν καρδιά μου ἔδωκε μεγάλην θεραπεία
(σ. 392-393)
- 170 Ἐδχαριστῶ, ἐπίβουλε, τὴν τόσην ἀπονιά σου,
τώρα ἐγὼ κατάλαβα τὴν δὶγνωμην καρδιά σου
(σ. 415-416)
- 82 Ἐχω τώρα ἓνα χρόνο
πῶχω στήν καρδιά μου πόνο
(σ. 343-344)
- 12 Ἡ ἀνοιξις ἐφάνη ἐφέτος σὰν χειμῶνας,
κι ἡμέρα χρόνος ἔγινε κι ὁ χρόνος σὰν αἰώνας
(σ. 277-278· Ζ. Δαυότης, 1818, σ. 128)
- 95 Ἡ ἀνοιξις ἡ νέα
εἶναι πολλὰ ὠραία
(σ. 353-354)
- 17 Ἡ ἀνοιξις μὲ τ' ἄνθη της καὶ μὲ τὴν εὐμορφιά της
καὶ μὲ ταῖς πρασινάδαις της καὶ τὰ κυρὰ νερά της
(σ. 286-287)
- 86 Ἡ κούρτη ἡ σημερινὴ
θέλει καὶ μιὰ γλυκειὰ φωνή
(σ. 347)
- 147 Ἡ ὄρες ζωγράφον ἄξιον νὰ κάμ' τὴν ζωγραφιά σου,
νὰ ἱστορήσ', ἀγάπη μου, τὰ κάλλη τὰ δικά σου
(σ. 393-394)

- 38 **Θέλω νὰ καταπαύσω,**
καὶ πῶς νὰ ἤσυχάσω;
(σ. 305-307· χ/φο Γραμματ., σ. 110)
- 67 **Κάθε εὐμορφιά ἄς παύσῃ,**
κάθε κάλλος ἄς σχολάσῃ
(σ. 331-332)
- 62 **Κάθε φορὰ πὸν σὲ θωροῶ,**
πρῶτη φορὰ εἶναι θαροῶ
(σ. 324-325· χ/φο Γραμματ., σ. 116)
- 146 **Καὶ πάλιν καλῶς ὥρισες, νούρι πολλά ὠραῖον,**
καὶ ἄπλωσες ταῖς ἀκτίνες σου ὡσὰν φεγγάρι νέον
(σ. 393)
- 59 **Καιρὸν ἐπέρασα πολὺν**
χωρὶς τὴν τύχην τὴν καλὴν
(σ. 322-323)
- 58 **Καιρὸς εἶναι χορευτικός,**
χαρούμενος, μελωδικὸς
(σ. 321-322· χ/φο Γραμματ., σ. 132)
- 157 **Κακορρίζικος ὅπ' εἶμαι καὶ κακότυχος ἐγώ,**
καὶ καημένος καὶ θλιμμένος, μοῦ τυχαίνει νὰ σφαγῶ
(σ. 403-404)
- 106 **Καλῶς τὰ μάτια σου τὰ δυό,**
πὸν τζίριζα γιὰ νὰ τὰ ἰδῶ
(σ. 363-364· Ἔρ. Ἀποτ., σ. 126)
- 9 **Καρδιαῖς ἀποχωρίζονται καὶ τυραννοῦνται ὁμως,**
ἀπὸ καρδιά ἕως καρδιά λέγουν πὼς εἶναι δρόμος
(σ. 275)
- 80 **Καρδιαῖς ἐπλήγωσαν πολλαῖς**
τὰ μάτια σου μὲ ταῖς βολαῖς
(σ. 342)
- 4 **Καφάσι καταστήθηκε καὶ τὸ δικόν μου στῆθος,**
ἀπ' ταῖς πληγαῖς ὅπ' ἔλαβεν ἀπὸ τὸ δικόν σου ἦθος
(σ. 269-270)

- 57 *Κλαύσατε, μάτια μ', κλαύσατε
καὶ παντελῶς μὴν παύσατε*
(σ. 321· χ/φο Γραμματ., σ. 411)
- 18 *Κοιτάζοντας τὰ μάτια σου, θαμπώνουν τὰ δικά μου,
γιατί, πουλί μου, σ' ἀγαπῶ μέσα ἀπὸ τὴν καρδιά μου*
(σ. 287)
- 46 *Μάτια γλῶκὰ καὶ γαλανά,
τὸ βλέμμα τους πῶς μὲ πλανᾷ*
(σ. 313· χ/φο Γραμματ., σ. 155)
- 108 *Μὲ ἄκρα προθυμία
θέλω ἐν συντομία*
(σ. 365-366)
- 112 *Μὲ ἄχτι θὰ ἀρχινήσω
τὴν τύχη μου νὰ βροῖσω*
(σ. 368-369)
- 42 *Μὲ βάσανα καθημερινά
ἢ θλιβερὴ μ' ζοὴν πεονᾷ*
(σ. 309-310· χ/φο Γραμματ., σ. 116)
- 90 *Μεγάλα καὶ μικρὰ πουλιὰ
θορῶ μὲ τόσην εὐμορφιά*
(σ. 349-351)
- 109 *Μὲ δυστυχίαις πολεμῶ,
στὰ βάσανα ὡς τὸν λαιμὸ*
(σ. 366· Ἔρ. Ἀποτ., σ. 154)
- 142 *Μὲ θέρη τῆς ἀναβροχιᾶς ἤμουν ἀρρωστημένος,
μὲ κάμματα τοῦ στερεμοῦ πικρὸς κι ἀπελπισμένος*
(σ. 390-391)
- 117 *Μὲ λέγεις, φῶς μου, διὰ τὸν τρόπον
καὶ πῶς γιὰ σένα δὲν ἔχω τόπον*
(σ. 371-372)
- 126 *Μὲ πόθον ὑπερβολικόν,
μὲ ἔρωτα καθολικόν*
(σ. 377· Βατοπ. 1428, σ. 174· χ/φο Γραμματ., σ. 37· Ἔρ. Ἀποτ., σ. 70)

- 162 *Μὲ πρόσταξ' ἢ καρδίτ'ζα μου νὰ μὴν πῶ τ' ὄνομά της,
καὶ ἔκαμα τὸν λόγον της νὰ γένη ἢ καρδιά της*
(σ. 409)
- 70 *Μέσ' στὰ δάση τριγυρίζω
μέσ' στοὺς λόγγους σεργιανίζω*
(σ. 334-335)
- 159 *Μετζουόνι μ' ἐκατάστησε τὸ ἴλαρόν σου βλέμμα,
τελείως μὲ ἀφάνισε, μὲ ἔφθειρε τὸ αἷμα*
(σ. 406)
- 55 *Μὲ φαίνεται ἓνα πουλί
πὼς ἔχ' ὑπομονὴ πολλή*
(σ. 319-320)
- 171 *Μὴν μὲ θαρρεῖς ἐπίβουλον εἰς τὰ προστάγματά σου,
δὲν εἶμ' τόσ' ἀδιάκριτος, δὲν ἔχω τὴν καρδιά σου*
(σ. 416-417)
- 1 *Μιὰ συμφορὰ μὲ ἦλθεν, ἓνα μεγάλο κακό,
στέκω καὶ βλέπω τὸ πουλί μου μελαγχολικό*
(σ. 267)
- 172 *Μόλις κι ἐγὼ ἀξιώθηκα μὲ πόνοους, μὲ μινέτια,
κι ἀπόκτησα ἓνα πουλί μὲ τόσα ἐξιέτια*
(σ. 417-418· Βατοπ. 1428, σ. 242· χ/φο Γραμμ.τ., σ. 26· χ/φο Ραιδ.,
σ. 39· Ἔρ. Ἀποτ., σ. 138, ὅπου: Μόλις τὸ ἀξιώθηκα μὲ κόπους...)
- 85 *Μ' ὄλον ποῦναι χωρισμένη
ἢ καρδιά μ' ἢ φλογισμένη*
(σ. 346-347)
- 16 *Μονάχη μου τὰ φύσηξα τὰ κάρβουνα κι ἀνάφαν
κι ἐμπήξα μέσα εἰς αὐτὰ καὶ τὸ κορμί μου κάρφαν*
(σ. 284-286)
- 133 *Μόν' ἓνα τριαντάφυλλο νὰ μωρισθῶ ἐλπίζω,
καὶ πόσ' ἀγκάθια γιὰ ταντὸ κάθομαι καὶ ποτίζω*
(σ. 382-383)
- 158 *Νὰ οἱ θλίψαις τῶν παθῶν μου ποιά διαφορὰ γεννοῦν,
τύχη θλιβερή καὶ πόνοι πῶς μὲ κατατυρανοῦν*
(σ. 404-405)

- 120 *Νὰ ὑποφέρω δὲν μπορῶ,
πῶς θὲ νὰ γένω ἀπορῶ* (σ. 373-374)
- 61 *Νᾶχα λαλιὰ ἀγγελικὴ,
γλυκειὰ φωνὴ μελωδική* (σ. 323-324)
- 96 *Νούρι καὶ ὠραιότητα
καὶ κάλλος καὶ λαμπρότητα* (σ. 354-355)
- 54 *ἜΟ γρούλλος ὁ ἐρωτικός,
ὁ νόστιμος, ὁ μυστικός* (σ. 318-319)
- 137 *Οἱ πέτραις ἀπὸ τὸ βοννὸ τάχα γιατί γκρεμνοῦνε,
τὸ θαυμαστὸν σου πρόσωπον πέφτουν καὶ προσκνυοῦνε* (σ. 385-386)
- 128 *Οἱ χάρις καὶ οἱ λαμπρότητες,
φῶς μου, καὶ οἱ ὠραιότητες* (σ. 378-379)
- 156 *ἜΟ κόσμος εἶναι σκοτεινὸς στὰ μάτια τὰ δικά μου,
γιατὶ τὸ φῶς μου μ' ἄφησε καὶ λείπ' ἀπὸ κοντά μου* (σ. 402-403)
- 121 *ἜΟ κόσμος τί μὲ ὠφελεῖ,
ὅταν τὰ χεῖλή μ' δὲν γελεῖ;* (σ. 374)
- 2 *ἜΟπ' ἔχει τὴν ὑπομονὴ ἂν εἶν' καὶ δὲν ὀκνεύσῃ,
σὰν γαληνεύσῃ ὁ καιρὸς, ἐλπίζει νὰ ψαρεύσῃ* (σ. 267-268)
- 84 *ἜΟποιος εἶν' ἀπελπισμένος,
μάλιστα καὶ ἀρρωστημένος* (σ. 345-346)
- 45 *ἜΟποιος ἦτον ὁ νονὸς της,
ἦτον ἄνθρωπος προγνώστης* (σ. 312-313)

- 15 *Ὅποιος τοῦ ἔρωτος φωτιά στοχάζεται νὰ σβήσῃ,
τὴν φλογισμένη μου καρδιά ἄς ἔλθῃ νὰ ρωτήσῃ*
(σ. 282-284)
- 138 *Παίζοντας τὰ ματάκια σου ἐπῆρες τὴν ζωή μου,
καὶ μέσα στὰ χειλάκια σου τὴν ἔκρουρες, πουλί μου*
(σ. 386-387)
- 19 *Παρά νὰ ζῶ νὰ καίγωμαι, σὲ πίκραις νὰ βυθίζω,
κάλλιον στὸν ἄδῃ νὰ διαβῶ, ἐκεῖ νὰ κατοικήσω*
(σ. 287-288)
- 68 *Πάσχει τὸ μάτι τὸ λαμπρὸ
ἀπ' ἄλλο μάτι βλαβερὸ*
(σ. 333)
- 20 *Πληγώθηκαν, πουλάκι μου, μέσα τὰ σωτικά μου,
δὲν βλέπω πλιά, ἀγάπη μου, φοβοῦμαι τὴν ὑγείά μου*
(σ. 289)
- 22 *Ποίαις πίκραις καὶ ποῖα βάσανα, ποιοὶ πόνοι τὴν καημένη,
καὶ ποιὰ φαρμάκια ἢ τύχη μ' δὲν μ' ἔχει ποτισμένη*
(σ. 290-292)
- 36 *Ποιὸς ἔχει ἔρωτας, καημούς,
βάσανα κι ἀναστεναγμούς*
(σ. 304-305· χ/φο Γραμματ., σ. 106)
- 103 *Πόσον σ' ἀγαπῶ, πουλί μου,
ἀπορῶ κι ἐγὼ ἀτή μου*
(σ. 361-362)
- 10 *Ποτὲ δὲν ἐνθυμοῦμ' ἐγὼ τὸ ἄχ νὰ τὸ φωνάζω,
οὔτε νὰ κλαίγω ἤξευρα οὔτε ν' ἀναστενάζω*
(σ. 275-276)
- 114 *Πουλάκι μου, λυπήσου,
μ' ἔβαλες στὸ κλουβί σου*
(σ. 369-370)
- 155 *Πουλί μου, εἰς τὰ κάλλη σου ἐγίνηκα μαίλης
καὶ τὸν δικόν μου θάνατον νὰ τὸν ἰδῶ καίλης*
(σ. 401-402)

- 136 *Ποιχόν ὁ ἥλιος ταῖς λαμπραῖς ἀκτῖνες του νὰ δέξῃ,
αὐτὸ τὸ ἡμισφαίριον λαμπρὰ νὰ τὸ φωτίζῃ*
(σ. 384-385)
- 97 *Πῶς νὰ κάμ' εὐχαριστίαις
διὰ ταῖς εὐεργεσίαις*
(σ. 355-356)
- 161 *Σαῦτεμένη μου καρδιά, ἔβγα νὰ πῆς τί ἔχεις,
μὴν κάθῃσαι μὲ σιωπὴν ἐλπίδα ν' ἀπαντέχῃς*
(σ. 409)
- 8 *Σὰν ἥλιος ἀπὸ τὸν οὐρανὸν μοιάζει πῶς ἀνατέλλει
τὸ διαμαντένιο σου κορμὶ καὶ νὰ μὲ κάψῃ θέλει*
(σ. 272-274)
- 139 *Σ' αὐτὸ τὸ βάθος π' ἔπεσα, φοβοῦμαι δὲν γλιτώνω,
γιατ' ἔχω ἄκρα συλλογὴν καὶ στὴν καρδιά μου πόνο*
(σ. 387-388)
- 3 *Σὲ πέλαγος ἐμβῆκα, λιμῶνα λαχταρῶ,
μὰ ὄλο παραδέρονω, νὰ φθάσω δὲν μπορῶ*
(σ. 268-269)
- 74 *Σὲ ποῖον νὰ παραπονεθῶ,
σὲ ποῖον τοῦς πόνοὺς μου νὰ πῶ*
(σ. 338-339· χ/φο Γραμματ., σ. 113)
- 130 *Στὰ μάτια ὁποῦ λαχταρῶ
διπλῆν ἐνέργεια θωρῶ*
(σ. 380· Βατοπ. 1428, σ. 240· χ/φο Γραμματ., σ. 12· χ/φο Ραιδ., σ. 41·
"Ερ. Ἀποτ., σ. 60)
- 173 *Στὴν τόσην μου κακὴν καρδιά καὶ στὴν μελαγχολία
πῶς εἶσαι σὺ ἢ ἀφορμὴ δὲν εἶν' ἀμφιβολία*
(σ. 418)
- 134 *Στῆς ἀνοιξῆς τὴν ὁμορφιὰ ἐβγήκατε, πουλάκια,
γιὰ νὰ προῦπαντήσετε καὶ ἄνθη καὶ φυλλάκια*
(σ. 383)
- 78 *Στὸ πουλί μ' τ' ἀγαπημένο
μ' ἔχουσι διαβαλμένο*
(σ. 340-341)

- 35   *Στους κάμπους βγήκα μιὰ φορά,
ἀρωματωμένος μὲ χαρά*
(σ. 304)
- 60   *Τάχα νὰ βροίσκεται κριτής,
δίκαιος νᾶν' καὶ ἀληθής*
(σ. 323)
- 41   *Τέτοια τύχη ὀργισμένη
καὶ ζωὴ τυραγισμένη*
(σ. 308-309· χ/φο Γραμματ., σ. 112)
- 124   *Τί ἀγανάκτησις πολλή
καὶ μῖσος μὲ ὑπερβολή*
(σ. 375-376· Βατοπ. 1428, σ. 1· Ἔρ. Ἀποτ., σ. 83)
- 75   *Τί ἀνηθάρετο κακό,
τί ὀργισμένο ριζικὸ*
(σ. 339· χ/φο Γραμματ., σ. 107)
- 101   *Τί εἶν' αὐτὸς ὁ δαλδισμὸς
καὶ ὁ συχνασστεναγμὸς;*
(σ. 360)
- 40   *Τί μελαγχολᾷς, κυρά μου,
καὶ φλογίζεις τὴν καρδιά μου;*
(σ. 308)
- 43   *Τί νὰ κάμουν οἱ θλιμμένοι,
οἱ ἀδύνατοι καημένοι*
(σ. 310-311)
- 123   *Τί νὰ κάμω ὁ καημένος,
ποῦμαι ὄλος δεδομένος*
(σ. 375)
- 167   *Τί πόνος ἀνυπόφερτος, πόνος ὅπου φονεύει,
νὰ ἀγαπᾷ μιὰ κανεὶς κι αὐτὴ νὰ μὴν τὸ ξεόρη*
(σ. 413)
- 125   *Τὸ ἦθος τὸ ἐρωτικό,
τὸ βλέμμα τὸ ἐλκυστικὸ*
(σ. 376-377)

- 26 *Τὸ κάθε σου ματόκλαδο εἶναι ἓνα χαντζάρι,
καὶ κάθε βλέμμα σου γλυκὸ νὰ θεραπεύσῃ ζάρι*
(σ. 294-295)
- 127 *Τὸ κάλλος μὲ ὑπερβολὴ
ἀστράπτει κι ἀκτινοβολεῖ*
(σ. 378· Βατοπ. 1428, σ. 124· χ/φο Γραμματ., σ. 8· χ/φο Ραιδ., σ. 23·
Ἔρ. Ἀποτ., σ. 19)
- 39 *Τὸ Μπονγιούκντερὶ κοιτάζω,
φίλοι μου, καὶ τὸ θαυμάζω*
(σ. 307-308)
- 79 *Τὸ προῶγμα τὸ ξεχωριστό,
τὸ γιαιρικὸ τὸ θαυμαστὸ*
(σ. 341-342)
- 94 *Τὸ σεῖσμα, λόγισμά σου
καὶ ἡ περπατησιά σου*
(σ. 352-353)
- 150 *Τούτῃ ἢ μαύρη ἢ καρδιὰ κόκκινη ἦτον πρώτα,
τὴν ἀφορμὴν ποὺ μαύρισε ἂν θε νὰ μάθῃς ρώτα*
(σ. 396-397)
- 135 *Τραπέζι δίχως συντροφιά, χαρὰ χωρὶς παιγνίδια,
ἀγάπη δίχως μάλωμα δὲν εἶναι ἐπιτήδεια*
(σ. 383-384)
- 118 *Τύχη, θαυμάζω, ἀπορῶ,
τὸ ταμπιέτι σου θωρῶ*
(σ. 372)
- 6 *Τώρα κι ἐγὼ ἐγνώρισα ὁ κόσμος πῶς γυρίζει,
εἰς ἄλλον δίδει μαχαιριαῖς κι ἄλλον καλοκαρδίζει*
(σ. 270-271)
- 92 *Φίλοι μεγάλοι καὶ μικροί,
ὄλοι ἐγένηκαν ἐχθροὶ*
(σ. 351)
- 37 *Φίλοι μου, θέλω συνδρομή,
ἓνα πουλὶ μὲ πολεμεῖ*
(σ. 305)

- 87 Φῶς μου, θάρος και ψυχή
και γλυκειά μ' άπαντοχή
(σ. 347-348)
- 7 Φωστήρες τ' ούρανοῦ λαμπροί, παρακαλῶ σταθῆτε,
ν' άκούσετε τὰ πάθη μου και νὰ με λυπηθῆτε
(σ. 271)
- 73 Χείλη μου πικραμμένα,
τί πάθετε καημένα;
(σ. 337-338· χ/φο Γραμματ., σ. 106)
- 52 ὦ ἄπορία μεγαλωτάτη
και με βύθος, πονηροτάτη
(σ. 317)
- 14 ὦ Ἀφροδίτη, ἄκουσον τοὺς θορήγους τοὺς δικούς μου,
τὰ πάθη και τὰ βάσανα, τοὺς ἀναστεναγμούς μου
(σ. 278-282)
- 5 ὦ γνώμη, τί κακότυχος ὅποιος σὲ δουλεύει,
μοιάζει σὰν δένδρον π' ἄνεμος καθένιας τὸ σαλεύει
(σ. 270)
- 119 ὦ ἔρωτα, γιατί δὲν εἰρηνεύεις,
δὲν με τὸ λὲς ὡς πότε με παιδεύεις
(σ. 373)
- 83 ὦ ἔρωτά μου, τώρα
σῶσε τούτην τὴν ὥρα
(σ. 344-345)
- 89 ὦ ἔρωτα, πὸν τυραννεῖς
και παντελῶς δὲν με πονεῖς
(σ. 348-349)
- 44 ὦ πεπονηρευμένον
και ζουφοκαζιωμένον
(σ. 311-312)
- 77 ὦ πεπονηρευμένον
και ψευδοκαζιωμένον
(σ. 340)

- 11 ὦ πρόσωπον ἐρωτικόν, εὖμορφον, παινεμένον,
 μέ κάποια σύννεφα λεπτά γλυκοχρωματισμένον
 (σ. 276-277)
- 132 ὦ πρόσωπον ἐρωτικόν, μάτια γλυκά μέ νοῦρι,
 φρόδια τοῦ ἔρωτος σπαθιά καί μαῦρα σάν σαμούρι
 (σ. 381-382· χ/φο Γραμματ., σ. 107)
- 24 ὦραις, πουλί μου, μέ λαλεῖς καί ὦραις ἐχθρὸ μέ κράξεις,
 καί ὦραις μέ κάμνεις νὰ πετῶ καί ὦραις εἰς γῆν μέ βάζεις
 (σ. 293)

424:

κάλλιο εἶναι ἡμετέροι, μή ἄς ἴμεθαί τιλοι,
 εἰς ἄ ἄλλοι ἀχρεῖς; εἰς ἄ ἄλλοι ἀχρεῖς γοιχοί.
 καί εἰ ἀδύνα κομῶνα, εἰ ἡμέ τῶν γυναικῶν,
 τίλε ὄχι βραχὺτά, τὸν σποφόνιστ τῶν γυναικῶν.
 καί εἰ ἀδύνα κομῶνα, εἰ ἡμέ τῶν γυναικῶν,
 ὄχι τῶν ἡμετέρων, ἀ ἄλλοι ἀχρεῖς γοιχοί.
 εἰ ἀνάδραμα οἱ φόννοι, τίλε ὄχι γοιχοί;
 εἰ ἀνάδραμα τὸ ἡμετέρων, ἀ ὄλοις ἄλλοι ἀχρεῖς γοιχοί.
 ὄλοις γυναικῶν ἔχῃ, μή γυναικῶν ἀχρεῖς γοιχοί,
 τὸν κατέλαβες νὰ ἔχῃ, μή τὸν ἔχῃ αὐτόν.

λ ἡ βδομάτῃς τῆς ἀπορίας - ἀπορίας, φ. Γιαννῆ

- 34 Ὡς πότε᾽ αὐτὸ τὸ νάζι,
τὸ πείσμα καὶ τὸ νάζι
(σ. 303)
- 111 Ὡς πότε μὲ κνιδίζεις,
ποὺ τὴν καρδιά μ' γνωρίζεις
(σ. 367-368)
- 66 Ὡ ὑψηλὸ δενδοράκι,
χρυσὸ κυπαρισσάκι
(σ. 330-331· Ὡρ. Ἀποτ., σ. 14)
- 175 Ὡ χαρὰ εἰς τὴν κοκώνα, ὦ χαρὰ εἰς τοὺς γονεῖς,
πέτε ἄλλοι, τραγουδάτε, ἄς μὴν σιωπᾶ κανεῖς
(σ. 423-424)
- 49 Ὡ χέρι, χέρι βλαβερόν,
ἐπίβουλον καὶ φθονερόν
(σ. 315)
- 166 Ὡ χεῖλη μου πολλὰ πικρὰ καὶ συμφορὰ μεγάλη,
τί θὲ νὰ γένη, ἀπορῶ, τὸ ἐδικόν μου χάλι
(σ. 412· χ/φο Γραμμπτ., σ. 42)

*

Τελειώνω μὲ μιὰ διαπίστωση καὶ μιὰν εὐχή: Ἡ φαναριώτικη στιχουργικὴ παραγωγή, ἡ ὁποία, παρ' ὅλα τῆς τὰ ἐλαττώματα, ἐξέφραζε ἐπὶ δεκαετίες ὀλόκληρες μιὰν ἐποχὴ, μιὰ κοινωνία καὶ μιὰ νοοτροπία, θὰ πρέπει νὰ μελετηθεῖ συστηματικὰ καὶ νὰ παρουσιασθεῖ στὸ σύνολό τῆς, γιατί μόνο τότε θὰ καταστεῖ δυνατὴ ἡ ὑπεύθυνη καὶ σωστὴ ἀποτίμησή τῆς.